

V. Kiparskyn muotokuvan paljastustilaisuus

Arvoisa kunniavieramme, Professori Kiparsky! Herra Rehtori! Hyvät naiset ja herrat!

Professori Valentin Kiparskyn muotokuvan paljastustilaisuuden ajankohdaksi rehtori Palmén on ilmeisestikin sallimuksen tahdosta valinnut tämän päivän eli toukokuun neljännenkolmatta. Herra Rehtoria voidaan onnitella valinnasta. Tälle päivälle sattuu nimittäin muuan koko slaavilismaailman ja erityisesti ortodoksiseen kirkkoon lukeutuvien slaavien juhlapäivä: vanhimman slaavilaisen kirjakielen — muinaiskirkkoslaavin — luojien, slaavilaisapostolien Kyrilloksen ja Methodioksen muistopäivä. Bulgariassa, jossa valistajaveljesten kultti on säilynyt parhaiten, järjestetään 24. toukokuuta lukuisia tilaisuuksia. Sofian pääkatuja pitkin

kulkevissa rivistöissä saatamme nytkin nähdä muiden korkeakoulujen edustajien joukossa Hengellisen akatemian professoreita ja opiskelijoita. Arvokkaasti astellen he kantavat Kyrilloksen ja Methodioksen ikoneja ja kuvia. Kulkueseen osallistuvilla koululaisilla taas on käsisään kevätkukkasin koristeltuja tauluja, joihin on taidokkaasti maalattu kyrillisiä kirjaimia.

Professori Kiparskyn ansiokas *curriculum vitae* on useimmille läsnä olevista tuttu, mutta koska keskuudessamme on myöskin nuoremman polven edustajia, lienee paikallaan kertoa siitä pääpiirteittäin.

Sallinette, että aloitan Kiparskyn *Eläjien (vitän)* esittelyn jossakin määrin epäkonventionaalisesti. Sanotaan, että *nömen est ömen*. Tämä sentenssi pätee Kiparskyn. *Valentin* on latinalaispohjainen etunimi. Latinan adjektiivi *välens* tarkoittaa väkevää, voimakasta, tehokasta, jopa mahtavaa. Tiedämme, että professori Kiparsky on mm. mainio heinäseipäiden pystyttävä, ahkera kuntourheilija, huimapäinen kaupunkipyöräilijä ja sisukas tutkija. Ainakin osan näistä kvaliteeteistaan hän lienee perinyt saksalaissyntyiseltä äidiltään Hedvig von Sturtzelilta, joka toimi Pietarin Smolnan instituutissa kielten opettajana ja kasvattajana. Näitä perittyjä ja myöhemmin hankkimiaan luonteenominaisuuksia Kiparsky on kehittänyt edelleen vuosien varrella. Siihen tarjoutui tilaisuus jo 20-luvulla, jolloin hän oli nuorukaisena joutunut hoitamaan Särkjärven tilaa Perkjärvellä. Hän puski maatoita, kasvatti vihanneksia, vedätti halkokuormia Viipuriin ja toimi jopa koulunsa, Pyhittäjä Aleksin kymnaasin, eräänlaisena sijaisvahvistestarina. Kun Kiparsky ryhtyi opiskelemaan suomea, hänen sisunsa vain kasvoi.

Otaksin olevani melko lailla perillä kollegani sukuhistoriasta, varsinkin mie olin kymmenen vuotta sitten saanut mieluisaksi tehtäväkseni laatia hänen 60-vuotispäiväkseen kirjoituksen Virittäjään, mutta kaikkea muuta! Ihmeekseni löysin Sakari Talvitien lehtikirjoituksesta (US 9. 5. 1974) uutta ainesta. Talvitie to-

teaa mm., että Kiparskyn isä, gynekologian professori René von Kiparsky, oli »enemmänkin taiteilijaboheemi, joka piti vieraskutsuista ja musiikista». Eihän tuossa tietysti ole mitään kummallista: onhan Kiparskyjen suku lähtöisin Puolan musikaalisesta ja romanttisesta Masoviasta! Mutta onneksi tieteelle huoleton epäsovinnaisuus on Valentin Kiparskysta kaukana. Isältään hän lienee saanut perinnöksi iloisen ja henkevän seurallisuuden lahjat. Se taas, että Kiparsky omien sanojensa mukaan on täysin epämusikaalinen, ei käsitteäkseni ole millään lailla haitannut hänen lingvististä tutkimustyötään eikä hänen fantastista polyglotismiaan.

Kiparskyn toinenkin etunimi on eräänlainen *ömen*. Aloitettuaan v. 1926 opintonsa germanistina ja suunnitellessaan välillä romanistin uraa Valentin *Julius* joutui kuuluisan kaimansa Jooseppi *Julius* Mikkolan pauloihin. Slaavilainen filologia sai nyt Kiparskyn lumoihinsa, ja näin alkoi hänen tiensä slavistina kohti maailmanmainetta. Lieneekö muuten sattuuta, että molemmat suuret slavistimme ovat syntyneet Ravun merkeissä: Mikkola 6. heinäkuuta, Kiparsky 4. heinäkuuta. Oli miten oli, tiedämme hyvin, että Kiparsky ei millään muotoa edusta rapuja, noita takaperoisesti taapertavia olentoja. Pikemminkin hän muistuttaa jotakin mahtavaa kissaeläintä, joka on aina valmis hyökkäykseen, tosin hengenasein.

Valmistuttuaan v. 1929, kolmessa ja puolessa vuodessa, filosofian kandidaatiksi Kiparsky jatkoi opintojaan Prahassa opettajinaan Weingart, Smetánka, Hujer ja Chlumský. Prahassa hänellä oli mainio tilaisuus tutustua sikäläisten slavistien uusiin fonologiaa koskeviin tutkimuksiin. Niinpä häneltä ilmestyi Virittäjässä v. 1932 opettavainen kirjoitus »Johdatusta fonologiaan». Filosofian tohtoriksi Kiparsky väitteli v. 1934 yhä ahkerasti siteerattulla teoksellaan »Die gemeinsamen Lehnwörter aus dem Germanischen». Tästä lähtien sanastontutkimus ja etymologiointi alkoivat yhä enemmän kiehtoa Kiparskyn tutkijanmieltä. V. 1935 Kipars-

ky sai arvostetun Rosenbergin apurahan, jonka turvin hän saattoi kolmisen vuotta harjoittaa tutkimustyötä ulkomailla. Tänä aikana hän työskenteli pääasiallisesti Riiasa (Endzelin), Tartossa (A. Saareste) ja Königsbergissä (J. Gerullis, K. H. Meyer). V. 1936 Kiparskylta valmistui toinen laaja tutkimus »Fremdes im Baltendeutsch», jossa käsitellään perusteellisesti Baltian saksaan virosta, liivistä, lätistä, venäjämästä, ruotsista ja puolasta tulleita lainasanoja. Tutkimusmatkan päätulokset ovat kuitenkin nähtävissä hänen kolmannessa monografiassaan »Die Kurenfrage» (1939). Kiparsky tuli siihen tulokseen, että kuurilaisia on pidettävä alkuun balttilaisena eikä liiviläisenä heimona. Edellisenä vuonna (1938) Kiparsky oli nimitetty Helsingin yliopiston balttilais-slaavilaisen kielitieteen dosentiksi. Hänen opettajanuransa yliopistossamme oli kuitenkin alkanut jo varhemmin, v. 1933, jolloin hänet määrättiin pitämään erilaisia kursseja germanisteille. Sodan aikana Kiparsky ryhtyi valtaamaan uutta tutkimusalaa. Häneltä valmistui nyt neljäs monografia »Suomi Venäjän kirjallisuudessa». Virkaanastujaiskutsussa tästä kirjasta todetaan: »— — painettu jo 1943, mutta ei voinut silloin ilmestyä; alkuperäistä painosta jäljellä 10 kpl.» Teos tuli kauppoihin toisena painoksena v. 1945. Tämän hauskaasti ja objektiivisesti kirjoitetun teoksen jatkona ilmestyi v. 1947 »Norden i den ryska skönlitteraturen», ja v. 1964 näki päivänvalon »English and American Characters in Russian Fiction».

Kun v. 1946 slaavilaisen filologian professorin Jalo Kaliman ehdotuksesta yliopistoomme perustettiin uudelleen v. 1918 lakkautettu venäjän kielen ja kirjallisuuden professorin virka, tuli Kiparskysta sen haltija (27. 11. 1947). Tästä virasta hän siirtyi kutsuttuna syksyllä 1958 Berliinin Freie Universitätin slaavilaisen filologian professoriksi. Oppituolin hän peri kuuluisan slavistin professori Max Vasmerin vetäytyttyä syrjään varsinaisista opetustehtävistä. Berliinin-kautena Kiparskylta ilmestyi kaksi merkkiteosta:

»Der Wortakzent der russischen Schriftsprache« (1962) ja neliosaiseksi suunnitelun »Russische historische Grammatik« -teoksen ensimmäinen osa (1963). Wortakzent-monografiassa venäjän kielen monimutkaisen painotuksen kehitys ja eri painotyyppiin luokittelu perustuvat hyvin laajaan aineistoon, jonka käsittelyssä ja esittelyssä Kiparsky osoittaa alan erinomaista teoreettista tuntemusta. Historiallisen kielioppinsa ensimmäisessä osassa, jossa venäjän monisokkeloinen äännehistoria esitetään mallikelpoisen selkeällä tavalla, Kiparsky on osin ims. ja balttilaisten kielten slaavilaisperäisten lainasanojen avulla pystynyt todistamaan, että esi-venäjän vokaalisysteemissä oli vielä ollut ns. kestokorrelaatio.

Keväällä 1963 professori Kiparsky suostui kutsuttuna ottamaan vastaan yliopistosamme slaavilaisen filologian professuurin, joka Eino Niemisen kuoltua oli ollut täyttämättä lähes kaksi vuotta. Täällä hän sai valmiiksi historiallisen kielioppinsa toisen osan »Die Entwicklung des Formensystems«, joka ilmestyi v. 1967. Tällä hetkellä myös suurella mielenkiinnolla odotettu kolmas osa »Die Entwicklung des Wortschatzes« on vedosasteella. Sen ilmestyttyä Kiparskyn monografioiden määrä kohoaa yhteentoista.

Kiparsky on erinomainen vanhan ja koetellun »Wörter und Sachen« -metodin soveltaja. Kiparskyn lukuisat etymologiat osoittavat ehkä parhaiten hänen tutkijalaatuaan. Hän on etymologina omintakeinen, mielikuvituksekas, maanläheinen ja rohkea, mutta samalla ihailtavan kurinalainen.

Ehkäpä tolstoilaishenkisen kasvatuksen ansiota on se, että Kiparsky on sangen eläinrakas. Erityisesti hän pitää kissoista ja oravista. Etymologina hän viihtyy mainiosti myös isompien eläinten parissa. Niinpä hän on laatinut laajat tutkielmat mursusta ja mammutista (»L'histoire du morse«, 1952; »Das Mammut«, 1958). Hän ei ole unohtanut lintujakaan: »Paradisevogel im russischen Schrifttum« (1960). Koirista Kiparsky ei pidä, ja hän

muistuttaa tässä suhteessa muuatta Gogolin henkilöähän, nimittäin herttaista Pulhérija Ivánovnaa, joka on iki-ihastunut harmaaseen kissaansa (»séreńkaja kóšečka«) ja vihaa kaikkia koiria. Miehensä huomautukseen »— — čto vy takógo nahóдите v kóške; na čto oná? Jéslí by vy iméli sobáku, togdá by drugóje délo: sobáku možno vzjať na ohótu, a kóška na čto?« (= »— — mitä te oikein näette kissassa: mitä hyötyä siitä on? Jos teillä olisi koira, niin asianlaita olisi aivan toisin: koiran voi ottaa metsälle, mutta mitäs hyötyä kissasta?«) Pulhérija Ivánovna replikoi: »— — sobáka ne čistoplótna, sobáka nagádit, sobáka perebjót vsjo, a kóška tíhoje tvorénije, oná nikomú ne sdélajet zla« (= »— — koira ei ole puhdasta rakastava, koira saattaa liata, koira voi rikkoa kaiken, mutta kissa on hiljainen luontokappale, se ei tee kenellekään pahaa«). Koiria kohtaan tuntemastaan anti-patiasta huolimatta Kiparsky on omistanut artikkelin kahdelle koiranimelle: »Polkán und Barbós« (1958).

Jonkinlaisen kuvan Kiparskyn realistisesta työskentelytavasta tarjoaa seuraava episodi. Kerran Kiparsky oli kiinnittänyt huomionsa sellaisiin kielikuvuihin kuin *sich einen Affen kaufen* 'sich betrinken' ja *einen Affen (sitzen) haben* 'betrunken sein'. Hän kääntyi Frankfurt am Mainin eläintarhan johtajan puoleen ja tiedusteli tältä, osoittavatko apinat mieltymystä alkoholijuomiin kuten kissat valeriaanaan. (Parenteeseissa mainittakoon, että 9.5. osastossamme hyväksyttiin pro gradu -tutkielma aiheesta Alkoholí ja kissan aggressiivinen puolustuskäyttäytyminen.) Asiantuntijalta tuli negatiivinen vastaus. Lopulta Kiparskylle selvisi, että saksan *Affe* merkityksessä »humalatila« on käännöslaina tšekistä, jossa *opice* saattaa tarkoittaa sekä apinaa että päihtymistä. (Tšekin *opice*, joka äänteellisesti on hyvin lähellä verbiä *opít se* 'juopua' on saanut sekundaarisen 'humala'-merkityksensä kansanetymologista tietä [1959].)

Kiparskyn tuotanto on erinomaisen laaja: tulevana kesänä se käsittää 11 mono-

grafiaa, ja hänen tieteellisten artikkeleiden määrä lähentelee nyt neljäsataa (= 385).

Tässä tilaisuudessa en voi ryhtyä tarkemmin esittelemään professori Kiparskyn lukuisia kirjoituksia. Hänen vuoteen 1965 mennessä julkaistut kirjoituksensa on lueteltu Scando-Slavican tomuksessa X (vuodelta 1964). Tuona vuonna ilmestyi Helsingissä Kiparskylle omistettu juhla-kirja »Lingua viget».

Kiparsky on varsin uskollinen käsittelemilleen tutkimusaiheille. Hän täydentää mielellään varhaisempia tutkimustuloksiaan. Myös professori Kiparskyn briljantti jäähyväisluento (9. 5. 1974) — mainesana on muuten erään arvostetun kollegamme käyttämä — todistaa edellä sanomani oikeaksi. Astuessaan virkaan lähes 27 vuotta sitten hän piti esitelmän aiheesta »Venäjän kielen vierasperäisistä sanoista». Otsikoimatta jäänyt jäähyväisluento liittyi samaan aiheeseen — ja jopa luennon paikkakin oli sama: Pieni juhla-sali.

Professori Kiparsky, joka on eittämättä aikamme tunnetuimpia ja etevimpiä slavisteja, on kansainvälisen tiedemiesmaailmeensa ansiosta joutunut useaan otteeseen toimimaan opettajana myös kotimaan rajojen ulkopuolella. Niinpä hän oli vuosina 1952—55 slaavilaisen filologian professorina Englannissa Birminghamin yliopistossa, v. 1952 vierailevana professorina Indianan yliopistossa ja 1961—62 samoin vierailevana professorina Minnesotan yliopistossa. Kiparsky on edustanut maattamme ansiokkaasti lukuisissa kongresseissa. Hän toimi vieraanvaraisena isäntänä kesällä 1970 Helsingissä pidetyssä kansainvälisen slavistikomitean kokouksessa, joka valmisteli seuraavaa kansainvälistä slavistikongressia. Hän on Suomen Tiedekatemian jäsen, ja hän on toiminut viimeksi kuluneena vuonna Suomen Tiedeseuran puheenjohtajana.

Kesällä 1973 Kiparskylle myönnettiin Varsovan slavistikongressin yhteydessä Poznańin Adam Mickiewiczin yliopiston kunniaatohtorin arvo hänen merkittävästä

tieteellisistä saavutuksistaan. Slaavilaisen filologian alalla Kiparsky on tehnyt monia äänne- ja merkitysooppillisia ja eräitä lauseooppillisia keksintöjä, jotka balttilaisiin ja suomalais-ugrilaisiin kieliin vihkiyty-mättömältä slavistilta olisivat varmasti jääneet tekemättä.

Kielihistoriallisesta perusvireestään huolimatta Kiparskyn tuotanto — eritoten myöhäistuotanto — osoittaa aivan modernienkin lingvististen katsomusten vaarintottoa. Kiparsky on oikeastaan aina ollut kiinnostunut glottologian ohella yleisen kielitieteen ongelmista. Ei liene siis sattuma, että hänen poikansa Paul Kiparsky jatkaa nyt isänsä perinteitä lingvistiikan professorina laajalti tunnetussa Massachusetts Institute of Technology -nimisessä korkeakoulussa.

Professori Kiparskyn — Slavistipiirimme tarmokkaan puheenjohtajan — ansiota on se, että Helsingissä on kymmenen viime vuoden aikana käynyt esitelmöimässä useita tunnettuja slavisteja miltei kaikista slaavilaisista maista, monista Euroopan maista ja USA:sta.

Kiparsky on tieteenalansa johtomiehiä ja yleisslavistiikan viimeisiä mohikaaneja. Nuoremman polven slavistit ovat yleensä erikoistuneet suhteellisen kapeille tutkimussektoreille. Niinpä slaavilaisen filologian laaja-alaiset asiantuntijat ovat tätä nykyä ehkäpä yhden käden laskettavissa.

Herra Professori! Kun nyt pian ätätte oppituolinne Alma materissamme, entisessä Suomen Aleksanterin yliopistossa, johon Teidät yhdistää kolmas etunimenne *Alexander*, on kateederinne täyttämisen kotimaisin voimin — edes jotakin länsi- tai eteläslaavilaista filologiaa edustavalla henkilöllä — aivan lähivuosina kiven takana. Sopii toivoa, että monet tutkijanalkumme eivät pitäisi — Teitä siteeratakseeni — tutkimustyötä »tänä henkilökohtaisen hyödyn tavoittelun aikana jonkinlaisena ylellisyytenä», vaan ottaisivat esimerkkiä Teistä, opettajastaan, todellisesta hengen aristokraatista, jolle pyyteetön tutkimustyö on aina merkinnyt

suoranaista elinehtoa.

Herra Professori! Haluamme kiittää Teitä arvokkaasta panoksestanne kansainvälisen slavistiikan ja maamme tieteen hyväksi. Olemme vakuuttuneet siitä, että Te väsymättömänä, vireänä ja intomielisenä tutkijana ette tule koskaan hyväksymään ötium sapientista. Toivotamme Teille hyvää terveyttä ja monia satoisia työvuosia.

Pyydän airuita poistamaan verhon professori Kiparskyn muotokuvan edestä.

Kun muotokuva on nyt paljastettu, haluan mitä lämpimimmin kiittää taiteilijaa lehtori Jouko Solosta erinomaisesta saavutuksesta. Kun muotokuvatoimikunta oli päättänyt maalauttaa professori Kiparskysta muotokuvan, jotkut meistä epäilivät, että työn loppuunvieminen saattaa käydä hankalaksi: pelkäsimme nimittäin, että Kiparsky, joka on luonteeltaan äärimmäisen impulsiivinen, ei kestäisi uuvuttavaa mallina istumista. Pelkomme osoittautui kuitenkin täysin aiheettomaksi. Kun viime sunnuntaina suoritettiin

muotokuvan esikatselu, Kiparsky oli hie-
man huolissaan tuuheista tummista kul-
makarvoistaan. Toinen kulmakaari oli
hänen mielestään liian lyhyt. Tämä de-
fekti tuli korjatuksi. Myös Kiparskyn ko-
meaa aristokraatin nenää hieman kohen-
nettiin — taulussa nimittäin. Kysyessäni
professori Kiparsky luokitteli nenänsä di-
naariseksi. Tutkin Isoa tietosanakirjaa.
Siinä sanotaan. Dinaarinen rotu on euro-
pidisuurrotuja. Keskipituus 173 cm, ala-
raajat pitkät, pää korkea, kasvot pitkulai-
set, väriominaisuudet tummat, parrankas-
vu erittäin runsas, esiintyöntyvä nenä iso,
kyömyinen. Näin ollen on todettava, että
Kiparskyn antropologinen määrittely it-
sestään ja komeasta profiilistaan on täysin
oikea. Vaikka taiteilija Solonen on suuri
koirien ystävä ja kennelmies sekä mm.
karhunkaataja ja Kiparsky kissojen ystä-
vä, yhteistyö on kuuleman mukaan suju-
nut erinomaisesti. Tämä johtunee siitä,
että joensuulainen macstromme on turge-
neviläinen tyyppi, ja Kiparsky pitää Tur-
genevistä, eritoten hänen »Metsämiehen
muistelmistaan».

Igor Vahros